

Бугель Ю.В.
к.е.н., доцент
(Чортківський навчально-науковий інститут
підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного
університету)

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ КРЕДИТНОГО ПРОЦЕСУ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Анотація. У статті розглянуто зміст поняття системи забезпечення безпеки кредитного процесу банку. Визначено основні критерії її оцінки. Обґрунтовано пропозиції щодо оптимізації умов та організації її ефективного функціонування

Ключові слова. Безпека кредитного процесу банку, кредитна політика, індикатори безпеки кредитного процесу, кредитний ризик, кредитні послуги.

Аннотация. В статье рассмотрено содержание понятия системы обеспечения безопасности кредитного процесса банка. Определены основные критерии ее оценки. Обосновано предложения по оптимизации условий и организации ее эффективного функционирования

Ключевые слова. Безопасность кредитного процесса банка, кредитная политика, индикаторы безопасности кредитного процесса, кредитный риск, кредитные услуги.

Annotation. In the article the meaning of security system of bank credit process. The main criteria for its evaluation. Proposals for optimization studies and conditions of its effective functioning

Key words. Security Bank credit processes, credit policy, credit process safety indicators, credit risk, credit services.

Постановка проблеми. Питання формування системи забезпечення безпеки кредитного процесу в комерційних банках потребує особливої уваги й вироблення чіткого методичного підходу до її розбудови, оскільки ефективне та успішне вирішення завдань, що стоять перед фінансовою та економічною безпекою банківської установи, значною мірою залежить від безпеки саме кредитних операцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема забезпечення безпеки кредитного процесу банківських установ серйозно турбує багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. Серед них, зокрема, можна виділити А. Герасимовича, О.Дзюблюка, О. Кириченка, В. Кочеткова, І. Парасій-Вергуненка, Р. Міллера, П. Роуза та ін

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, відзначаючи безсумнівну цінність та значимість проведених наукових досліджень, потрібно зазначити, що питання економічної безпеки банків під час операцій кредитування все ще залишаються недостатньо вивченими. Зокрема це стосується досліджень цілої низки специфічних ризиків у кредитній діяльності банків, процесу проведення діагностики та оцінювання рівня їх фінансово-економічної безпеки.

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних основ забезпечення економічної безпеки кредитної діяльності банку, а також розроблення пропозицій щодо удосконалення механізму кредитування для підвищення ефективності кредитних операцій в контексті фінансово-економічної безпеки банку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Потрібно розуміти, що для вжиття адекватних заходів з підтримання/підвищення рівня безпеки кредитного процесу в комерційних банках першочерговим є з'ясування сутності та джерел походження існуючих і потенційно можливих загроз у цій сфері. На наш погляд, загрозами безпеці кредитного процесу банківських установ є: реакція банків на зміни економічної ситуації в країні; криза ліквідності і довіри регулятора, вкладників й інших банківських установ; низький рівень повернення кредитів; нестача “довгих” грошей; надлишкова концентрація кредитів; недооцінка ризику платоспроможності позичальників; ризик неправильної оцінки застави; ризик втрати чи псування предмету застави та її знецінення; ризик неліквідності застави; низька кваліфікація банківських службовців і їх недостатній досвід роботи з кредитними заставами; зниження кредитоспроможності позичальників; недостатня кредитна культура тощо.

Безпека кредитного процесу у комерційних банках для населення і господарюючих суб'єктів визначається, по-перше, характером здійснюваної банками кредитної політики, що в свою чергу залежить від доступності і можливості поповнення ресурсної бази. По-друге, на рівень кредитної безпеки зазначених категорій банківських клієнтів впливає вартість кредитів, оскільки її істотне зростання негативно позначається на добробуті населення, унеможливорює рентабельне ведення бізнесу, спричиняє погіршення фінансового стану позичальників, зумовлює зміни в їх складі. По-третє, на рівні кредитної безпеки позначається обсяг виробництва ВВП, реалізації продукції в багатьох галузях, виконання робіт й надання послуг, зростання збитковості підприємств і зниження грошових доходів населення [2].

Серед загроз безпеці кредитного процесу для населення і господарюючих суб'єктів можна виокремити: високі відсоткові ставки і ризик їх зміни банками в бік збільшення в односторонньому порядку.

Загрозою безпеці кредитного процесу для клієнтів і контрагентів банків, які в свою чергу є кредиторами банківських установ, є дефолти комерційних банків.

Для формування повноцінної системи забезпечення безпеки кредитного процесу в комерційних банках необхідно створити досконалу підсистему нормативно-правового забезпечення, яка б включала законодавчі і підзаконні акти, які б однозначно регламентували безпечність функціонування всіх учасників такого процесу, а відтак стимулювали б поступальний розвиток останнього. Крім того, ця підсистема має бути неодмінно реалізована належним чином у правозастосовній практиці.

Безумовно, розбудова системи забезпечення безпеки кредитного процесу в комерційних банках потребує адекватного фінансово-економічного забезпечення, яке має гарантуватися однойменною підсистемою, оскільки будь-які заходи в цій сфері вимагають наявності певних фінансових і економічних ресурсів, без чого неможливо сформувати цілісну систему безпеки.

Досягнення безпечного рівня кредитного процесу в комерційних банках неможливе й без належного кадрового й інформаційно-аналітичного забезпечення, які утворюють дуже важливі підсистеми цілісної системи забезпечення безпеки. Зростання значущості цих підсистем зумовлюється загальною тенденцією зростання ролі людського капіталу в чинниках функціонування банківських установ і впровадження в них сучасних інформаційних технологій.

Разом з тим, на наше переконання, особливе значення серед підсистем системи забезпечення безпеки кредитного

процесу в комерційних банках належить підсистемі організаційно-управлінського забезпечення, яка передбачає реалізацію організаційно-управлінської діяльності комерційних банків і НБУ в цій сфері. Безпека кредитного процесу в комерційних банках має забезпечуватись на всіх його етапах.

Велике значення в забезпеченні безпеки кредитного процесу має обґрунтований вибір відповідних індикаторів, встановлення їх порогових значень, організація якісного моніторингу за їх дотриманням і вжиття необхідних запобіжних заходів щодо недопущення їх істотного перевищення/недосягнення [2].

Як індикатори безпеки кредитного процесу комерційних банків, на наш погляд, слід розглядати:

різницю між ставками по кредитах і депозитах (як свідчить практика роботи українських комерційних банків, така різниця має становити не менше 3-4%);

розрив між ставками по короткостроковим запозиченням і кредитах “овернайт” на міжбанківському кредитному ринку;

обсяг грошових потоків банку;

частку банку на ринку кредитних послуг;

ступінь переоцінки вимог і рейтингів;

співвідношення середньомісячного доходу позичальника і середньомісячного платежу за кредитом;

кількість страхових випадків по наданих кредитах;

відношення обсягу позабалансових операцій (надання банківських гарантій і відкриття акредитивів) до суми активів банку;

коефіцієнти концентрації як показники виміру рівня ризику концентрації [1, с.203].

Рівень кредитного ризику є безпосереднім індикатором якості кредитного портфеля комерційних банків, що безпосередньо впливає на рівень їх

платоспроможності. Такий рівень характеризується виконанням банками встановлених НБУ нормативів кредитного ризику.

Крім того, рівень кредитного ризику може характеризуватися і обсягом й темпами зростання резервів за кредитами, а також наявністю списання/несписання за їх рахунок кредитної заборгованості. Слід зазначити, що обсяг сформованих резервів у найбільших вітчизняних банках істотно перевищує їх прибуток.

Підвищенню безпеки кредитного процесу банківських установ сприятиме побудова оптимальної моделі по роботі з кредитними продуктами, що включає правильний підбір критеріїв для аналізу потенційного позичальника; визначення доцільності кредитування виходячи з прогнозованих фінансових ризиків; дієву протидію шахрайським проявам на стадіях прийняття рішення про видачу кредиту, супроводження виданих грошових коштів; нейтралізацію фінансових ризиків і контроль фінансової безпеки кредитора впродовж строку погашення кредитної заборгованості; підвищення ефективності функціонування кредитних бюро.

Крім того, необхідним для банків є визначення суми резервів під зменшення корисності (знецінення) кредитів, наданих клієнтам, кожен з яких не є суттєвим (з урахуванням кредитних карток, житлової іпотеки й незабезпечених споживчих кредитів), загалом, а також окремих суттєвих кредитів, які ще не мають об'єктивних ознак зменшення корисності. При цьому аналіз резервів під зменшення корисності має здійснюватись банком на кожну звітну дату. Збитки від зменшення корисності мають визначатися з огляду на: збитки у портфелі у попередні періоди, поточні економічні умови, час між моментом можливого понесення збитку від зменшення

корисності та моментом визначення зменшення корисності як таким [2].

Оцінка кредитного ризику, що приймається комерційним банком на контрагента, з метою встановлення лімітів має здійснюватися на основі багатофакторного аналізу із застосуванням системи рейтингування. При цьому предметом такого аналізу мають бути: специфічні ризики, зумовлені акціонерною власністю контрагента, його ринкове позиціонування, кредитоспроможність і фінансовий стан; можливий вплив встановлення ліміту на фінансовий стан і результати діяльності контрагента; адекватність пропонованого забезпечення; прийнятність вартісних умов угоди; досвід співпраці контрагента з банком; вплив установа ліміту на контрагента на рівень галузевих і регіональних ризиків, що приймаються банком, а також ризику ліквідності, процентного, валютного і операційного ризиків.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У якості висновків, необхідно зазначити, що безпека кредитного процесу має забезпечуватися вжиттям конкретних заходів стратегічного і тактичного характеру, серед яких слід виокремити: зміну інвестиційної стратегії і/або стратегії рефінансування; підвищення вимог до забезпечення кредитів; впровадження інноваційних банківських технологій (автоматизація банківських процесів по продуктах і супутніх послугах у сфері роздрібного і корпоративного кредитування); підвищення кваліфікації банківських працівників, задіяних у кредитному процесі; налагодження моніторингу діяльності “чорних” кредитних брокерів на довгостроковій основі; вдосконалення внутрішнього контролю і аудиту.

Разом із цим, перспективами подальших розвідок у даному напрямі вважаємо розробку комплексу заходів

щодо управління безпекою кредитних операцій банку на рівні кожного його клієнта, як споживача кредитних банківських послуг. Оскільки, під управлінням безпекою кредитних операцій позичальників слід розуміти уміння забезпечити аналіз його бізнес-середовища та здатність організувати спільні дії з метою запобігання різноманітним загрозам. На нашу думку, саме ті банківські установи, які усвідомлять, що безпека їх кредитних операцій безпосередньо залежить від безпеки позичальника зможуть збільшити коло клієнтури та залишитися у вииграші.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сидоренко В. Безпека кредитного процесу: сутність і механізми забезпечення / В.Сидоренко // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2010. – № 1 (7). – С.198-205.

2. Технологии кредитной безопасности // Банковская практика за рубежом. – 2012. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.web-standart.net/magaz.php?aid=3991>

3. Яременко С.М. Економічна безпека банків та способи її забезпечення / С.М. Яременко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/foa/2009_13/13_18.pdf